

PROGRAMMAD VEPSAN NACAL'NIJALE ŞKOLALE

VEPSAN KEL'

COMA-KIRJUTEZ

UCPEDGIZ
LENINGRADSKIJ OTDELENIJ
LENINGRAD 1937

Бенек!
12-5.

PROGRAMMAD VEPSAN NACAL'NIJALE ŠKOLALE

Vepsot kuf i... amed eliba enicel
partidjan. Rossjan... Socialisticeskijha
Revolyutsjioner... (nem... nemennostid). Kjut-
tez kelen nuae narodnosti... sovetski... vlasjin
slgani... Veps... Venkijad... Socialisticeskijad revoly-
ucion. Vepsad mugaro... sovetski... kelen sovetski...
vlasjin slgani. Nygy... amigai nacal'nijsle
školale kognalez... amigai nacal'nijsle

VEPSAN KEL'

Nece programma... amigai nacal'nijsle
ceskijad osnovujia... COMA-KIRJUTEZ

Materjal programmas kaucieci... openduz vodele om-pandud
ingend... kirjatez... grammatik... kriptez... kelen kazvatuz,
grammatik i orfografi. Pravilnost... literaturnij kelen
natiifkaj... pravilnost... No... pravilnost... ozitez... vse... v znač
stva, mige han... motti... la... diktas. Tariz... mige
radod kadic... odi... casdum... tariz... mige... a parallel'nyje
v yburgelisjehoz... tozaj... eien kazvatuz otase
ku... ognovny... mige... cast... kadic... eien kazvatuz voden... kadic... razde-
lojme.

Seiso... vob... samada i... ligendaha... polim... kelen kazvatuz
rajob... mige... tites... ligendaha... tekstoidei... ligendal... mige...
Unb. № 58.

GOSUDARSTVENNIJ

OPENDUZ-PEDAGOGICESKIJ IZDATEL'STV

LENINGRAD 1987

MOSKV

ПРОГРАММЫ
ДЛЯ ВЕПССКОЙ НАЧАЛЬНОЙ
ШКОЛЫ

ВЕПССКИЙ ЯЗЫК

ЧИСТОПИСАНИЕ

ГОСУДАРСТВЕННОЕ
УЧЕБНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЛЕНИНГРАД 1937 МОСКВА

NEVOND KIRJ

Vepsoil kut i äjil toizil narodnostil, kudamed eliba entcel çarskijan Rossijan territorijal, Oktäbr'skijaha Soçialisticeskijaha revolyçijahasei ilend icen kirjutez kel't (pismennostid). Kirjutez kelen nene narodnostid poluciba vaiše sovetskijan vlastin aigan, jal'ges Velikijad Oktäbr'skijad Soçialisticeskijad revolyçijad. Vepsad mugazo poluciba icen kirjutez kelen sovetskijan vlastin aigal. Nygyde oma jo kaik openduz knigad nacal'nijale školale kogonalaz, i rad hiiš mäneb icen kelel.

Neće programm om sätud sen täht, miše antta sistematikceskijad osnovnijad tedandad icen kirj kel'tme i vahvas mahtta hyvin lugeda, kirjutada i pagišta.

Material programmas kaikutcele openduz vodele om pandud ninga: lugend, kirjutez, pagizuz i kirjutez kelen kazvatuz, grammatik i orfografij. Eraz sidä oma ozutet literaturnijan kelen unifikasijs pravilad. No ningoi materialan ozutez völ ij znaci sidä, miše hänt i proittä tariz ningomas porätkas. Tariz — miše radow kaikid neniid castidme mändaiz ij jal'geti, a parallel'nijas i yhtiștelizihezoi toine toizenke. Sanugam, kelen kazvatuz otase ku osnovnij radon cast' kaiken openduz voden i kaikid razdeloidme.

Senzo voib sanuda i lugendaha polin: äi kelen kazvatuz radowid mäneb yhtes lugendanke, — tekstoidein lugendaal mäneb ij pen' cast' radowid grammaticadme. Kaçmata sihe, miše kaik radow kel'he polin mändas yhtiștet toine toizenke, tariz, kai-kense, kaik nene radow kaikutcel vodel jagada muga, miše glounijembad radow ij jadaiz toine toizespei. Alembaiziş klas-soiş, telpaine, enamb aigad mäneb lugendale i ij väha mäneb kirjutesele, a ylembaiziş klassoiş aig ruunaştı jagase lugendale, grammaticale i kelen kazvatusele.

¹⁾ Programman kirjutiba: F. A. Andrejev i M. M. Hämäläinen.

1. Ez'mäizel openduz vodel andasoi ez'mäized har'goitused i mahtandad lugendadme i kirjutestme, kudamed tariz sen täht, miše panda osnovad škol'nikoiden kirj kelen kazvatusele. Lugemaha opetas tariz kiruht'mata, hašk haškudme har'goitada tedmaha, mitciš bukvışpei i kulundoispei oma luggedet vaihed. Tariz mugazo ij kiruhtta vaihiden ottes slogiden lugodme—ez'mäl otelta yks'slogaized i kaks'slogaized vaihed, sid äislogai-zed; ez'mäi vaihed andelta avoljaiziden slogidenke, a sid sou-baljaiziden i vaiše tagemba mugomad vaihed, kudamiš oma kaksjaized sätkulundad i kaksjaized an'kulundad.

Kirjutez mugazo mäneb jal'g jal'geti i bukvad otasoi toine toizele jal'ghe hiliden löumustme.

Ez'mäizeszo yodespei mäneb sur' rad škol'nikan kelen kazvatuses. Škol'nikad opendasoi pravilnijas el'geta vaihen soderzanijan i pravilnijas vajeh sanuda (änestuz, dikcij i intonacij), literaturnijas formas (sanugam ninga; *kirvhel*, a ij kirvhou, kirvhuu, kirvhee; *olda*, a ij uuda, ouda, ooda; *jouh*, a ij jauh, jaah, döuh, göuh).

Mahitta tuukukahas sanuda icen nablydainad, tehta obobş-şenij, vivod, mahitta sanelta azjad jal'g jal'geti, sanugam hot' opendajan kyzundoiden turval—naku nene oma ez'mäized radod kelen kazvatuses. Neçen täht programmas andasoi radod vaihidenke, kniganke, kartinaizidenke, specjal'nijad paginad kodiš lugetet libo kundeltet knigoihe polin. Kazvatada interes knigoihe tariz ez'mäiziš peivışpei školas opetes.

Škol'nikad jo ez'mäizes klassas tundiștasoi ez'mäiziden tedandoindenke sanundaha polin. Hij har'gatas tundiștela sanundan, ku erizelizen voumitet vaihil sanutet melen. Neçidä melen vounicelust ij tariz el'geta bukval'nijas. Icen melen voib razvivaida tagemba völ äjil sanundoil. No anttud slucajois, ku sanugam, sanundas „Lapsed asttas“ mel' om vounitet. Sille, ken sanub, fatib nenid kahted vajeht, nene vaihed anttud slucajas vounitas hänen melen. Toine mez' ladib sanuda levedemba, hänele, miše sanuda icen mel', tariz kuume vajeht „Lapsed asttas školha“. Kuumanz' vouniceb iceze melen vaiše siloi, konz sanub „Lapsed asttas školha homençel“. Kaikutces anttud slucajas erizeline mel' oli vounitet i sanutet erizelisel sanundal.

2. Sanundas kaik vaihed oma yhtištet toine toizenke i neçen vaihiden yhtištusen voib lyuta smisladme kyzundoil: „Prihaine astub školha tovarišoidenke“. Ken astub? — prihaine. Min hän radab? — astub. Kuna astub? — školha. Kenenke astub? — tovarišoidenke.

Kaikutcel sanundal om iceze vuitte intonaçij, änen alendusenke sanundan agjas. Primerad sanundoidenke tundiștades tariz otta enambal sel'ktembad i prostembad, miše ij segoitada

şkol'nikoid. Kaik sanundad mitcidenni otstuplenijidenke proidişoi möhemba, konz lapsed comas jo tetas osnovnijan sanundan tipan.

Toizes klassas lugend, kirjutez i pagizuz kelen kazvatuz paremboicese. Neçil vodel otase i lugend vaikkuluhu. Tariz har'goitada jalomba (şipkemba) kirjutamha, mi ez'mäizel vodel, no neçe tehta muga, miše kirjutez ij tegizihez hondombaks.

Sur' znacenij andase har'gnendale mahtta rata kniganke ice-mahtol (samostojatel'nijas). Neçen täht programmaha otase jo toizes klassas kodi lugend. Ez'mäks otasoi ani prostad radow (pagin sihe polin midä, mitced knigad lugid, libo min sinij lugiba vanhambad), rad neçe tegese sloznijembaks tagembaiış klassoış. Opendajan polespei neçis azjas tariz tehta ningoi rad:

1) Hänele tariz abutada sille libo toizele şkol'nikale valita knig sidäme, kut şkol'nik om jo har'ganu lugmaha, mil hän interesuiše, a mugazo opeta händast i ictäz knigoid valicemha (knigan ezipädme i erizeliziden sijoiden lugendadme knigas-pei, kudamen ladib otta kodiş lugendan täht). 2) Opendajale tariz abutada rozberdäs knigan luktes i neçen täht tariz şkol-nikanke pagiştä knigha polin jal'ges lugendad, pagin luktet knigha polin voib olda i klassas, konz lapsed lugiba ij yhted knigad mittuşt'i yhted kyzundadme.

Kelen kazvatuz radonke otasoi mitced putui har'goitesed, kudamed abutadas ij vaişe mahtta pagiştä, no i anttas har'gnendad samostojatel'nijas kirjutada (icen mantodme).

Grammatikan opetes, yhtes orfografijanke, şkol'nikad iceze radospei har'gatas el'gendarma kelen sostavad (olendad), har'gatas pol'zuimahaz icen paginas (i kirjutades) nil libo toizil vahiden kategorijoil (predmetvaihil, sortvaihil, radvaihil) tepminoiden johtutelmata, a vaişe paginan smısladme i kyzundoidme, kudamed abutadas el'geta sen libo toizen vahiden kategorijan hiiden yhtişteme paginas. Sidzo şkol'nikad har'gatas jagamaha vajeh slogile i kulundoile i sidzo hij tediştadas sen, mi mugoi om än'kulund i sätkulund. Nene tedandad abutadas hiile mahtaşkata kirjutada kut tariz. Sanugam mahtand jagada vahien slogile ozatab i sen, kut tariz vajeh kirjutada strockalpei strockale (he-bo, jou-hob, ki-ruht-tä i m. t.), ningomiş slucajoış tariz mahtta jagada vajeh slogile sidzo sanudes.

Kuumandes klassas grammatik i orfografij (kut i nelländes klassas) ottas äjan sijäd, sen täht miše neçe rad duuzon antta vahvad mahtandad lugendadme, kirjutestme i pagizustme. Neçid lapsed tediştadas i har'gatas stroimaha icen paginad (konz proittäs opendusen sanundaha polin) i tundiştasoi osnovnijidenke kelen kategorijidenke (predmetvaihidenke, sortvaihidenke, radvaihidenke i m. t.).

Kaikutcelie kelen kategorijaha polin şkol'nik duuzon teta, mil hän om erasevuite toizişpei. Sanugam muga, tariz mahtta i teta mil om erasevuite predmetvajeh toiziş kelen kategori-joişpei. Mitcedzo oma predmetvaihen priznakad? Tariz zavottä tundiştadas predmetvaihenke nevondaspei, miše predmetvaihed ozutadas predmetad, neçenkezo yhtes tariz sanuda, miše nene vaihed anttas otvetan kyzundale *ken neçe? mi neçe?* i sidzo har'goitada şkol'nikoid nenid vahid toizoitelmaha kyzundoidme *ken? keda? kelle?* libo *mi? midä? mille?* i m. t. Tagemba lapsed tundiştasoi vaihidenke, kudamed ozutadas gruppäd predmetoid (variş, tedi, meçkana -- lindud), nene vaihed mugazo anttas otvetan kyzundale *ked nene? mid nene?* i toizoitelesoi mugazo lopuid kyzundoidme; völ tagemba lapsed tundiştasoi vaihidenke, kudamed ozutadas priordan javlenijad (kuro, şläc, lämm), nene vaihed mugazo anttas otvetan kyzundoile *ken? libo mi?* i toizoitelesoi lopuid kyzundoidme; ningoi zo rad tegese vaihidenke, kudamed ozutadas mitcedni sobitijad (pozar, vojn); obşestven-nijan elon javlenijd, otvleconnijad ponätijad (openduz, vägi, vlast', druzb i m. t.). Jal'ges ningost' opendust voib antta predmetvaihele opredelenijan ku vaihele, kudam ozutab predmetad (rafhan, zivotnijad, priordan javlenijad, sobitijad i m. t.) i andab otvetan kyzundoile *ken? keda? kelle? libo mi? midä? mille?* i m. t. Sanundas predmetvajeh oleskendeb podlezaşşijan libo pojasnitel'nijan vaihen. Kaikutcen predmetvaihen tundiştades tediştase ez'mäizikş min hän ozutab, sid tediştase, voibik hän antta otvetan kyzundale *ken? libo mi?*, hänen toizoiteluz lopuid kyzundoidme.

Sid tariz sanuda i ozutada lapsile i mugomad predmetvai-hed, kudamed voidas i ij toizoiteldas.

Vaise tariz, miše ningomad vaihed lyudaiz ice opendai i miše hij oldaiz ani prostad i el'gendatabad, miše ij segoitada lapsid. Kaik sloznijembad slucajad hij opendaşkatas jal'gembä, konz tediştadas tobmal kaik predmetvaihen priznakad.

Radvaiheks kuçuse mugoi vajeh, kudam ozutab sen, min radab predmet libo mi hänenke tegese.

Radvajeh ozutab radon i predmetan sostojanijan, sanundas hän oleskendeb skazujemian, toizoitelese mehidme, lugodme, i aigoidme. Mitced putui löumad el'gendusen täht slucajad ez'mäizil aigoil ij otkoiş. Hiidenke lapsed tundiştasoi jal'gembä.

Sortvaihikş kuçusoi mugomad vaihed, kudamed ozutadas mit-ced oma predmetad. Sortvajeh kaikan yhtiştelese predmetvai-henke i andab otvetan kyzundale *mitte? kenen?* Sanundas sort-vajeh oleskendeb pojasnitel'nijan vaihen, toizoitelese lugodme i kändusidme. Sortvajeh tariz opetas tundiştamha sidäme, min hän ozutab i 'mittuşt' hän om formad.

Narecijaha polin lapsed tediştadas, miše hän paginas ozutab sen, *kut, kus, mihe, min täht?* tegese rad, kudamehe polin sanub skazujemij radvajeh, a mugazo nägub se, miše neçe kelen kategorij ij toizoitelde paginas.

Tariz, miše kuumandes klassas lapsil oldaiz jo vahvad har'gnendad lugendaha, paginaha i kirjuteshe.

Nelländes klassas ned tedandad i mahtandal, kudamed andoīhezoi ez'mäizembis klassois, kehkerndasoi i lujendasoi. Lapsed har'gatas şipkemba lugemaha, a mugazo i şipkemba kirjutamha.

Neçen voden rad—levitada, syveta i lujeta tedandad, mahtandal i har'gnendad. Sanugam muga, grammatikan opetes levitasoi tedandad sanundaha polin, a neçidämezo andasoi har'gnendad i paginaha i kirjuteshe polin nenidzo tedandoidme. Sloznij sanund neçil vodel andase ani prostembis formoīş: vaiše miše tundiştadas hänenke ani elementarnijoīş formoīş.

Yhtes senke, konz lapsed vanhambiş klassois har'gatas pravilnijas i sväznijs sanelta i kirjutada icen meled (nid tedandoidme, mitced hij ottas grammaticas sanundaha polin) opetes sidzo enamb andase icemahtol kirjutamiş'. Rukovodstv neçile radole andase kahtel maneral: 1) Sidzo kirjutez aigal nevoda i ozutelda kut rata (kut plan tehta, a löumembis sijoīş ozutase i kut kirjutada i mitced kelespei vahed otta, miše paremba sanuda icen mel' i m. t.) i 2) ladelta radow, konz hij jo kirjutet: neçen tehtes opendai kaçub şkol'nikoiden kirjutez radow kaikiş polispei (soderzanijan, planan, pravilnostin i vahiden polespei).

Mitced putui icen mahtol tehtud kirjutez radow ij miše vanhambiş, no i norembis klassois (mitced putui orfograficeskijad radow, radow „vaikkuluhu luktä”, kirjutesel sanuda icen meled—knigaspei luktyhu polin, kartinaizhe polin libo icespei kirjutez) otasoi opendajal, paksumba, konz hän radab yhtnägoi kahten klassanke. Sen täht, miše nene radow ij oldaiz vaiše prostan mechaniceskijan radon sille klassale, kudamenke sil ili toizel casul opendai ij voi vedada kohthaz (neposredstvenno) radow, tariz miše anttud rad oliz edelpei kaikiş polispei kaçtud (produmanij). Sanugam, konz andase lugend „vaikuluhu”, opendajale tariz antta ani konkretnijad kyzundad, kudamed abutadas el'geta i sanuda sen libo toizen castin luktyspei i abutadas tuukuida sen, mitcil kelen turvil (maneroil) om kirjutet tekst (mitced vahed i sanundad otihezoi avtoral, miše sanuda se libo toine azj). Konz andase kirjutez rad luktydme libo kartinaş'tme, opendajale tariz edelpei teta, min voib tehta sil aigal, kudam om anttud samostojatel'nijan radon täht, a ice radow tariz andelta muga, miše hiiş iiliz ni mitcid löumusid hiihe otvetoītes, rad tariz vedada muga, miše şkol'nikad kirjutades ij teh-

taiz orfograficeskijoid osipkoid, (löumusiden vastates kyzuiziba opendajal, oliz orfograficeskij vajehnič i m. t.). Ningazo tariz tehta, konz andasoi radođ orfografijadme: ij andelta radođ proidmatomale pravilale.

Tariz, miše kaikiş samostojatel' nijoş radoş şkol'nikad minni anttaiz icespei, a ij rataiz mehaniceskijas, sanugam, ij kirjutadaiz knigaspei kogonaşt' urokad voomişt' tekstad. Jal'gmäi, kaikiden radođen täht (luktes, kirjutades, grammatikan radoş) samostojatel' nijođen i opendajanke, tariz otelta soderzatel' ni material, kudam om interesnij şkol'nikoile i kudamel om sur' obşestvennij kazvatuz znacenij.

Rodnijan kelen proites kaikiş nacal'nijan şkolan klassoş opendajale tariz pidäda meles se, miše vepsan kirj kel' hot' om i ij amu tehnus, no hänes jo oma iceze lujad i vahvad kirj kelen pravilad kut fonetikadme, muga i morfologijadme. Nene kirj kelen normad tariz zavottä tediştelda i hiihe har'goiteldas jo ez'mäizes klassassei. Glounijembad nenis pravilošpei oma, sanugam, ningomad: vepsan kelen narecijoş vajeh *käzi* irdolend känduses kulub *kädou*, *käduu*, *kädeu*, *kädee* libo vajeh *hebo* neçid känduses kulub *hebou*, *hebuu*, *heboo*, a kirj keles, nene vaihed kulutas *kädel*, *hebol*. Kut voib tediştada, mitte om irdolend kändusen agj *u* libo *l* i mi om edel känduz agjad *u*, *o*, libo *e* (vaihespei *käzi*), *u* libo *o* (vaihespei *hebo*). Neçen voib tediştada muga, miše irdolend känd tariz panda äilugoho, nu ka vaihed *käzi*, *hebo* irdolend kändusen äilugos kaikjal lindäs *käzil*, *heboil*. Neçid nägub, miše *l* om irdolend kändusen agj, a jesli irdolend känduses om *l*, ka teta se, mi tariz edel *l-d*, om suusem ij löumai, vaihespei *käzi*, *hebo* ni kut ij sa sanuda *kädul*, *hebul*, a kaikjal sanusoi *kädel*, jesli agjas vaiše lineb *l*. A sigä, kus pagiştas *kirvel*, *kädel*, *hebol*, neçe i linneb kirj kelen forman. Ningazo om i radvahidenke, konz narecijoş kulutas *l* i *u*, sanugam ninga; pagiştas *uuda*, *ouda*, *olda*, *tuuda*, *tulda*. Miše tediştada mi tariz *l* vai *u*, ningomad vaihed otasoi 1-s mehes yks'lugos. Linneb *olen*, *tulen*. A neçidämē kirj keles i otasoi *olda*, *tulda*. Neçezo pravil otase, konz radvajeh sizub äikerdand formas. Sanugam ninga: kirjutuuda, kirjutelda, andutta, andelta. 1-s mehes yks'lugos nene vaihed lindäs *kirjutelen*, *andlen*. A neçidämē kirj keles i otasoi *kirjutelda*, *andelta*.

Narecijoş kaks'jaiziş än'kulundoş om mugazo raznič. Eraşis narecijoş pagiştas *houg*, *jouh*, *töuz'*, *kuume*, *riun*, *Iyuta*, *liib*, *hiin*, a toiziş narecijoş nene vaihed kulutas *haug* (*haag*), *jauh* (*jaah*), *täuz'*, *koume*, *roun*, *löuta*, *leib*, *hein*. Sigä, kus pagiştas *houg*, *jouh*, *töuz'* i. m. t., neçe i linneb kirj kelen form. A sigä, kus pagiştas *haug* (*haag*), *jauh* (*jaah*), i. m. t. tariz muştta ningoinė pravil: jesli hiiden narecijas oma kaks'jai-

zed än'kulundad *au* (*aa*), *ðu* (*jauh, jaah, täuz*'), kirj keles lindäs kaks'jaized än'kulundad *ou*, *öu* (*jouh, töuz*'); jesli hiiden narecijas oma kaks'jaized än'kulundad *ou*, *öu* (*koume, lötua*), kirj keles lindäs kaksjaized än'kulundad *uu*, *yu* (*kuume, lyuta*) jesli narecijas om kaks'jaine än'kulund *ei* (*leib*), kirj keles linneb kaksjaine än'kulund *ii* (*liib*). No oma erased vaihed, kudamiš kaikiş narecijois oma yhtevuitced kaks'jaized än'kulundad. Sanugam vajeh *heikta*. Neçe vajeh kaikiş narecijois kulub yhtevuitciks. Ningomad vaihed tariz tediştada erizi. Kut kirjutada pravilnijas vaihed, kudamiš oma kaks'jaized än'kulundad *i-nke*, sanugam *prihaine* vai *priheine*, *lehmaine* vai *lehmeine*, *andaiz* vai *andeiz*, om mugazo ij löumai tediştada. Nimivaihed tariz vaiše panda äilugoho nimikänduses, sanugam *prihäd*, *lehmäd*, ni konz ij linne *prihed*, *lehmed*, nu ka i tariz kirjutada *prihaine*, *lehmaine*. Radvaihed ningomiş slucajois tariz panda 1-n mehen yks'lugoho, nu ka linneb *andab*, a ij *andeb*, kirj keles linneb *andaiz*. No om äi vaihid, kudamiš neçe pravil ij abuta, sanugam, *pedai* vai *pedei*, *sarai* vai *sarei*, *vedai* vai *vedei*. Neniş vaihiş mugazo linneb kaks'jaine än'kulund *ai*, nu ka kirj keles linneb *pedai*, *sarai*, *vedai*. Ningomad vaihed tariz muştta. Sigä, kus ninga pagiştas, i tediştada ij midä — neçe i linneb literaturnij form.

Morfologijas om mugazo razniç narecijois, osobijas rad-vaihiden icepolizes formas. Erasiş narecijois *pezemoi* ozutab, miše *minä ictđin pezen* (yks'lugo), toiziş — *mij ictämoi peze-me* (*äilugo*), kuumanziş — *minä ictämoi pezen i mij ictämoi pezemei* (yks'lugo i äilugo). Ningomiş slucajois tariz kerdal zavottä har'goitelmahaz kirj kelen formihe.

Vaihidenke rates tariz osobijas rata uziden vepsan kelen terminoidenke i vaihidenke. Neçe rad mäneb openduz knigoidme i zavodişe jo ez'mäiziş haşkuişpei şkolas. Kirj keles om äi vaihid, kudamid ille ni yhtes narecijas. Sanugam, *äiker-doita*, *kazmuz*, *kazmišt*, *alangišt*, *tazangišt*, *mägitazangisti* i m. t. Om mugazo äi vaihid, kudamil kirj keles om *uz'* zna-cenij, sanugam, *poleta*, *lizata*, *imetajad*, *ujelijad* i m. t. Ningomad vaihed tariz tuukuida şkol'nikoile, kut i kus ningomad vaihed otasoi, tegesoi, tariz tuukuida, kut bohattub kirj kel' uzil vaihil.

PROGRAMM

EZ'MÄINE KLASS

I-ne voz' pol'

Lugend.

Kirjhä openduz bukvaridme. Kebmän bukvarin tekstan lugend prostiš sanundoispei 3—4 vaihin kiruht'mata i sel'ktäs. El'genduz i tuukukahad otvetad mi prostembile opendajan kyzundoile lugetud tekstadme.

Kirjutez.

Har'gata sille, kut tariz ištta kirjutesen aigan, kut tariz pidäda karandış, ruck i mahtta kirjutada i pol'zuidas cerniloil (neče rad vedase kaiken voden).

Mahtta kirjutada lyhudad vaihed (ij suren kumardusenke 70° oiktahapei) yhtes vaihiden lugendanke bukvarişpei.

Lyhudiden vaihiden, sanundoiden i sanutesiden kirjutez. Vaihed, sanundad i sanutesed otasoi muga, miše hidem löumuz' lizadub vähäizin. Kirjutez mäneb bukvarişpei i klassan loudalpe. Mahtta pidäda osnovnijad kirjutez proporçijad i toized pravilad, mitced oma anttud coma-kirjutez programmas.

Pagizuz kelen kazvatuz.

1. Ladelta paginas telustesed: pehmdäs pagizend, nenaha pagizend, konz laps' ij mahta pagistes henktä, ij kulu vaihiden agjoid i m. t.

Primetind. Paginan ladlend zavodiše ez'mäiziş lapsen haşkuişpei şkolas i vedase nacal'nijan şkolan vroumicend-hasei.

2. Rad vaihidenke. Ani prostemb predmetoiden gruppiruind (zivatad, kazmused, radin orudijad, şkolan i kodi predmetad i m. t.). Radoiden nimeduz (Min radab kalanik ? kalatab. A meçan capai? Rahnoi? Kyndai? i m. t.).

Predmetoiden sortun ozutez hiiden çvetudme (Sahar om vouged, bol om rusked, mustikaine om must i m. t.) i magudme (mezi om maged, red'k om karged i m. t.).

Predmetoiden kohtaiduz hiiden tundiştesidme: korktemb—madalemb, pidemb—lyhudemb, levedemb—kaidemb, sanktemb—hoikemb.

3. Nablydaiandas i ymbri elon tundiştusespei (lapsiden elo, hiiden rad, suriden rad, şkol, prirod, ristitun elo i m. t.) har'gata andelta kyzundoile otvetad lyhudil, no vountitet sanundoil. Har'gata i mahtta icen vaihil jal'g jal'geti sanelta nablydenijohe polin ymbri elospei. Har'gata kundelmaha toizen mehen sanundojd (ij surid sanutesid libo nevondoid).

4. Rad kartinaş'tme: mahtta andelta otvetad kyzundoile, kudamed andasoi sidäme, mi om ozutet kartinaizel (sanugam ninga: Mi om ozutet kartinaizel? Otvetad voidas olda: Hebo jokseb. Lapsed ongitadas).

5. Ani ez'mässeli vähäizin har'goitelda lapsid kirj kel'he (literaturnijaha kel'he). Sanugam ninga: ij sa pagışta „hebou, hebuu“, „astum, astumai, astumaa“, a tariz har'gata sanelmaha „hebol“, „astumei“.

2-i ne voz' pol'

Lugend.

Erizeliziden sanundoiden i ij suriden sanutesiden, kudamed oma pecatoitud jaredal şriftal, pravilnij lugend (ij pästelta, pravilnijas sanuda i ij sanelta toizhe kerdhä vaihid). Ningazo mahtta lugeda i kädel kirjutet tekst. Mahtta andelta otvetad mi prostembile luktydme kyzundoile.

Pravilnijas mahtta pidäda knig i kajita händast.

Kirjutez.

Mahtta puhthas, sel'ktäs, jaredal käzikirjutez şriftal kirjutada mi prostembad vaihed i sanundad opendajan ozutestme i nevondadme cerniloil kahted lineikadme (kirjutades ij jatelta i ij segoitelta toine toizenke bukvid). Mahtta kirjutada loudalpei i knigaspei vaihed i lyhudad sanundad kogonalaz, a ij erizi bukvin. Mahtta kirjutada loudalpei libo knigaspei sanundad i panelta hiihe irdha jattet vaihed, kudamed oma anttud erizi tekstan all.

Pagizuz kelen kazvatuz.

1. Kollektivnij pagizuz mitceheni kyzundaha polin. Mahtta urokan aigan kundelta toizen mehen sanumiş', pakita vajeht i tehta ij sur' icen sanumine. Opeta opendajan vaihişpei ij pit-

kid hudozestvennijoid stihuizid, kudamed oma iceze olendadme i kelt'me lähelized i vägedme lapsile.

Rad vahidenke. Nimeta material, kudamespei om tehtud predmet (sanugam ninga: **kan'gad oma villaspei, sapkad oma nahkaspei, pert' om parzișpei**).

Rad kartinaş'time. Kartinaizidme lyudelta mitte tariz kirjutez (sanugam ninga: **kazi i kazin poigaized. Prihaine ongitab**). Mahtta tehta sanutez kartinaizidme, kudamiš om jal'geti ozutet mitceheni yht'he azjha polin.

Har'goiteldas icen paginas sanelta vahed kirj kelen formas (sanugam ninga: pagišta **houg, şoug, töuz', kuume, liib, viic**, a ij **haug (haag) şaug (şaag), täuz', koume, leib (leeb), veic (veec)**.

Ez'mäized tedandad grammaticaspei.

1. Mahtta lyuta i luktä knigas erizeline voomitet mel'. Mahtta icele sanuda voomitet mel'. Mahtta kirjutada icen mel' (opendajan nevondadme, miše ij tehta orfograficeskijoid oşip-koid). Nablydaida intonaçij voomitet melen sanudes (kut mäneb än': yleneb libo aleneb). Ez'mäized tedandad sanundaha polin.

2. Har'goiteldas lyhudid sanundoid tehmaha. Tockaine i surren bukvän kirjutez sanundan zavodas. Mahtta lyudelta sanundas vahed, kudamed omia melt'me (smisladme) toine toizenke yhtistet.

3. El'genduz predmetoiden küçünd (sobstvennijohe) nimihe polin i hiiden kirjutez sures bukvaspei. Vahiden jagand slogile i kulundoile. Kulundad i bukvad. El'genduz än'kulundohe i sätkulundohe polin. An'kulundad ä, ö, y. Kaks'jaized än'kulundad. Vahiden kirjutez strockalpe i strockale. Jot „j“. Pehmitez znam.

4. Yhtes pagiuz kelen kazvatuz radonke pravilnijas kirjutada knigaspei libo klassan loudalpei. Nägend-motornijan müşton kazvatez yhtes orfograficeskijoiden har'goitusiden kazvan-danke: knigaspei i loudalpei kirjutez, ij suriden tekstoiden kirjutez kulendadme i müştodime, lozungoiden kirjutez anttud tekstadme.

TOINE KLASS

Lugend.

1. Mahtta tuukukahas i ruunas lugeda ij sur' pecatoitud sanutez, miše jal'ges lugedad mahtta sanuda hänt icen vahil. Luktes änél ozutada: tockaine, zapäti, kyzundznam i kidaznam. Mahtta ningazo luktä käzikirjutez (icen i toizen). Mahtta viratitel'nijas lugeda roolidme ij sur' tekst.

2. Mahtta vaikkuluhu lugeda i tehta opendajal anttud radow. (Lyuta otvet anttud kyzundale, lyuta tekstas mitced tariz sijad).

3. Tundištadas kniganke: mi mugoi i min tährt tariz koruded, knigan nimeduz list, ezipä, avtoran nimi, sydäiolend, straniçoi-den numeracij, ezipäd tekstal keskes.

4. Pagizuz knigoihe polin, kudamed oma luktyd ij školas (mitced knigad sinä lugid ice libo lugiba sinij toized, mitcihe knigoihe polin sinij sanuliba vanhambad). Mahtta icen vaihil lyhudašti sanuda mitteni episod knigaspei.

Kirjutez.

Mahtta kut tariz iſtta kirjutades, pidäda ruck i pol'zuidas cerniloil.

Jalomb (ſipkemb), mi ez'mäizel vodel, sel'ktemb i baskemb kirjutez kahted lineikadme (kaçu coma-kirjutesen program 2-le vodele).

Mahtta kirjutada muga, miše ij segoitela vaihid, ij pästelta buvid, ij cirgoida i pravilnijas kirjutada strockalpei strockale.

Pagizuz i kirjutez kelen kazvatuz.

1. Mahtta tehta ij sur' pagin sanumine radho polin (ken radoi, min rádoiba, kut radoiba, mi tegihez), vändho polin, anttud radho polin. Mahtta tuukukahas i jal'g jal'geti sanuda ij surhe azjha polin icen libo tovarišoiden elospei. Mahtta panda kyzund i antta otvet kyzundale.

2. Mahtta andelta ezipäd nille tekstoile, kudamiš hiid iile. Kaikel klassal pagizuz luktyd, nähtud i kulduđ azjoihe polin. Mahtta ucastvuida kollektivnijas pagizuses, mahtta lyhudašti kirjutada proifthyu polin, opeta stihuid.

3. Rad kartinaſt'me: lapsiden sanund sihe polin, mi om ozutet kartinaizel, kyzundoiden turval, kudamed oma knigas libo andab opendai. Mugomiden lozungoiden, stihuiziden libo erizeliziden sanundoiden ečind knigas, kudamed voidaiz olda kirjutesen kartinaizen all.

4. Rad vaihidenke. Mahtta kaikutcele škol'nikale vedada icen vajehnikaine. Vaihiden kerates pol'zuidas i kartinaizil, kudamed abutadas sureta vaihiden zapastan i abutadas paremba el'geta hidem znacenjan paginas. Kerata uded i ij tutpad vaihed, kudamed vastasoi knigoiš, opendajan abun turval tedištada i muštta neniden vaihiden znacenij. Lyudelta iceze znacenijadme vasthized vaihed (must—vouged, leved — kaid).

5. Vedada tagemba rad, miše lapsed iceze paginas mahttaiz pol'zuidas literaturnijal kelel, tedaiziba i mušttaiz uded terminad, kudamed vasttelesoi openduz knigoiš, sanugam, arifmetikas, grammatikas.

Ez'mäized tedandad grammaticaspei.

Ez'mäizes klassas proittyn povtorind. Vaihiden yhtiștuz sanundas i radod neçen tediștusen täht. Sanundan opredelind muga, miše neçə om vahişpei grupp, kudam ozutab erizelizen voumitet melen. Kyzund i kida intonaçij, hiiden kohtaiduz sanumiz intonaçjanke.

2. Niden vaihiden erigoitand sanundas, kudamed ozutadas predmetan. Lyudelta ymbri elospei mitciden putui predmetoiden nimed: zivatoiden, linduiden, kaloiden i m. t. Mahtta panda kyzundad nenile predmetoiden nimile — *mi?* *midä?* *mille?* libo *ken?* *keda?* *kelle?* i m. t.

3. Niden vaihiden erigoitand sanundas, kudamed ozutadas predmetoiden sortun i mahtta panda kyzundad nenile vaihile — *mitte?* *mittust?* *mitcele?* i m. t.

Mugomiden vaihiden lyudand, kudamed ozutadas predmetoiden sortun i hiiden yhtișteluz niden predmetoiden nimidenke, kudamidenke hij voidas siišta.

4. Niden vaihiden erigoitand sanundas, kudamed ozutadas predmetoiden radon i kyzundoiden panend nenile vaihile — *min radab?* *min radoi?* *min radaškandeb?* *min radad?* *mi radase?* i m. t.

5. Niden vaihiden lyudand, kudamed ozutadas predmetoiden radon i hiiden yhtișteluz niden predmetoiden nimidenke, kudamiden radon hij ozutadas.

6. Mahtta sanelta i kirjutada kogonalaz mugomad sanundad (opendajan ozutestme), kudamiş ij fatai erasid vaihid i hiiden sijas siištas kyzundad, sanugam ninga: opendai andoi knigan (kelle?). Hebo jokseb (kut?). Kalanik... (min radoi?) jarverandas. Mahtta kirjutada i mugomad sanundad, kudamiş ij kaik vaihed olgoi anttud formas, mitte tariz vaihiden yhtiștusen täht sanundas. Sanugam ninga: mijden kolhozas organizuihe nell' (udarnij brigad), capai sordi (sur' pu). Kirjutada knigaspei libo loudalpei mugomad sanundad, kudamiş kaikutces om mitteni yhtevuitte vajeh. Şkol'nikoile tariz panda neçə vajeh mitcehe tariz formas (sanundoiš neçə vajeh andase libo vaiše osnovnijas formas libo hänēn sijale panesoi tockad. Sanugam ninga: mij opendamois şkol, mij opendamois...).

7. Än'kulundad i sätkulundad. Alfavit. Pehmitez znam i än'kulundad *i*, *ı*. Kaks'jaized än'kulundad. Jot „*j*“. Zvonukahad i zvonutomad sätkulundad. Zi-n şи-n ca-n cu-n kirjutez. Kaks'jaized sätkulundad.

8. El'gendusenke i tuukukahas kirjutez loudalpei i knigaspei yhtes pagizuz kelen kazvatusenke i orfograficeskijoiden praviloiden opendusenke.

Lugend.

1. Mahtta tuukukahas, ruunas, eläbusel, pagin tempal, kulu-baseł lugeda tekstad, kudamed oma lapsile vägedme, ij vedatesel i siizundoita, kus ij tariz. Sel'ktän käzikirjutez tekstan lugend (kirjaized i toized kirjutesed).

2. Har'gata el'gendusenke i tuukukahas lugemaha, mahtta tekstas lyudelta sijad, kudamed anttas otvetan pandud libo anttud kyzundoile; mahtta jagada tekst glounijembile castizile i mahtta hiid sanuda jal'g jal'geti icen vahil; mahtta lyudelta tekstas ned sijad, kudamed abutadas paremba el'geta opendajal sanutet miheni polin melen (mislin), mahtta nablydaida erizeliziden vahiden i sanundoiden znacenij sidäme, kut hän om anttud tekstas; vaikkuluhu lugendan turval opetas eläbusel änelaz lugemaha i kollektivnijale pagizusele luktyhu polin.

Pagizuz ij openduz knigoiden lugendaha polin (mitcen knigan valicid školan bibliotekas, min sovetoiced lugeda tovarišioile, mil hyväks ozutihe se libo toine knig).

Klassas i kodiş, openduz i ij openduz knigoiden lugedes här'goiteldas sanelta käikan vahed kirj kelen formas.

Kirjutez.

Kirjutez yhted lineikašt'me ij suren kumardusenke oiktahapei (70°). Vedada tagemba rad sel'ktäs i puhthas kirjutesen täht.

Pagizuz i kirjutez kelen kazvatuz.

1. Mahtta osnovnijoid momentoid pästelmata i mel'-melt'me tehta sanumine opendajan libo klassan anttud planadme. Mahtta planadme tehta sanumine radon processaha polin (kartohkoiden, liibän keraduz, traktoran, tapand mašinan rad i m. t.).

2. Mahtta icen vahil sanuda erizelized ozutesed nähtud kinofilmaspei. Sanutesiden kirjutez tehtud radho polin. Mahtta tehta i kirjutada nablydenijad i vivodad radospei.

3. Mahtta olda sobranijal: mahtta kundelta i el'geta kut mäheb obsuzdaind, mahtta pagišta temadme, mahtta sanuda icen libo klassan mel', formuliruida predlozenij. Mahtta tehta i kirjutada lozung, plakat, objavlenij.

4. Mahtta kirjutada kirjaine, rospisk.

5. Rad kartinaşt'me: kirjutez sihe polin, mi om ozutet kartinaizel libo äjil kartinaizil, kudamed oma yhtištet yhtel temal. Lapsed sanutas libo kirjutadas sen, mi hiidme tariz oliz olda edel libo jal'ges sidä, mi om ozutet kartinaizel.

6. Lozungoiden sädand i hiiden kirjutez siingazetaha. Suri-den libo peniden kirjutesiden, sanutesiden i toiziden materia-loiden kirjutand siingazetaha libo lapsiden zurnalha.

7. Ij sured icespei sätud sanutesed, anttud mi prostembid temoidme (slucajad icen, tovarişan libo kenenni hiimon elos-pei i m. t.).

8. Mahtta lyudelta päästtud vajeh sanundoispei. Mugomiden vahiden nablydaind, kudamed iceze znacenijadme siištas läheli toine toizespei, no oma ij yhtevuitced. Opendajan nevondadme lyudelta neniden vahiden ij yhtevuitcuz' sanundoiden tegendan turval ningomiš vahišpei. Uded vahed, kudamed otihezo kel'he jal'ges Oktäbr'skijad Sozialisticeskijad revolyçijad (kol-hoz, brigad, brigadir, udarnik). Vaihed, kudamiden znacenij toizouzihе jal'ges Oktäbr'skijad revolyçijad (bajar', bezboznik). Uded vahed i terminad, kudamed tegihezo yhtes kirj kelen kazvonke (kazmišt, äikerdoicend, oigedsoumnik, kol'msoumnik, sanund, sanutez, lugovaihed, radvaihed, tazangišt, vöhišt). Vaihed, kudamil 'kirj keles tegihe uz' znacenij, mi edel (jagand, polenduz, josmuz, alangišt, ylängišt, känduz, lugo, imetajad, ujelijad). Tundištadas vepsa-venähizen vajehnikanke.

Grammatik i orfografij.

1. Sen povtorind, mi oli proittet sanundaha polin völ toizes klassas. Sanundoiden rozberind hiiden syäiolendladme (soder-zanijadme) i vahiden yhtištustme hiiş. Har'goitused sanundoiden sädandas i rozberindas yhtes kelen kazvatuz radonke.

2. Tundiştez mugomiden ij levitet sanundoidenke, kudamed oma sätud (tehtud) vahišpei muga, miše nene vaihed anttas otvetan kyzundoile: *ken libo mi* (podlezaşşij), i vahišpei, kudamed anttas otvetan kyzundale: *ken radab libo mi radase* (skazujemij). Ij levitet sanundoiden sädand anttud temadme. (*Lapsed opendasoi. Traktor ajab. Pyud kyndase. Kolhoznikad ratas*).

3. Levitet sanundan tediştez. Niden vahiden sanundas erigoitand, kudamed sanutas podlezaşşijaha libo skazujemijaha polin.

4. Povtorind toizes klassas proittyd mugomihe vahize polin, kudamed ozutadas predmetan. Predmetvaihen tediştez, ku mugoman vahen, kudam ozutab predmetad: vessad, rafhan, azjad, javlenijad.

5. Sen nablydaind, miše toizotelesoi vai ij vahed, konz hij otasoi mitciş putui sanundois (**Meçnik** ambui oravan. **Meçnikal** om koir. Koir käveleb kaikan **meçnikanke**. Sep **tagob** roudan. Sep **tagoi** kirvhen. Pajas **tagoiba** vadnhad).

Elementarnij tundiştez vahen jurenke, osnovanke, suffiksanke i agjanke.

6. Predmetvajeh sanundas podlezassijan i pojasnitel'nijan vahen. Predmetvaihen toizoiteluz. Predmetvaihen agjoiden tediştez, konz hän om sanundas pojasnitel'nijan vahen. Kohtaita predmetvajeh, konz hän om sanundas podlezassijan vahen (Rad ende lugihe vaise löumuseks. Radho mij nygyde kaçumei toizin. Radod mij emei varairoi. Radol mij surendelemoiş).

7. Toizes klassas niden proityd vahiden povtorind, kudamed ozutadas predmetoiden sortun. Mugomiden vahiden sanundas erigoitand, kudamed siiştas predmetvaihidenke i anttas otvetan kyzundale, mitte om predmet mitcid putui hänen ozutesidme. Tundiştez sortvaihenke.

8. Predmetvaihiden i sortvaihiden kändluz: tundiştez predmetvaihiden lugonke, tundiştez kändusidenke (nimikänduz i toized kändused), kändusiden nimed i agjad (predmetvaihiden i sortvaihiden proittes har'gata i müşta vahiden kändluz kir kelen formas) kirjuteses i paginas.

9. Känduzlizad. Teta känduzlizoiden znacenij. Teta mitced i mitciden kändusidenke otasoi. Känduzlizoiden orfografij.

10. Mez'nimensijas vahed. Mahtta lyudelta sanundas vahed, kudamed siiştas predmetvaihiden sijas. Mez'nimensijas vahed: minä, sinä, hän, mij, tij, hij. Har'gata sille, miše nene vahed kaikan otaizihezoi literaturnijan kelen formas.

11. Radvaihed. Sen povtorind, mi oli proityd toizes klassas mugomihe vahize polin, kudamed ozutadas predmetan radon. Mahtta lyudelta i erigoitelta sanundaspesi vahed, kudamed ozutadas min predmet radab, mi hänenke tegese. El'genduz radvaihiden kändlusehe polin muga, miše hiden agjad toizoitelesoi sidäme, kut hij yhtištelesoi mez'nimensijas vahidenke sanundas (minä astun, sinä astud, hän astub, mij astumei i m. t.). Mahtta lyudelta radvaihiş mez' agjad yks'lugos i äilugos. El'genduz radvaihen aigoihe polin: proidny i proidmatoi aig. Radvaihiden proittes har'gata i müşta radvaihiden kändluz kir kelen formas kirjuteses i paginas (sanugam radvaihiden mez'agjad: astu—mei, rada—mei, astu—tei, rada—tei, a ij astu—mai, astu—maa libo astum—m, rada—mai, rada—maa libo rada—m, astu—tai, astu—taa libo astu—t, rada—tai, rada—taa libo rada—t). El'genduz radvaihiden jur'imeduzformha polin (ajada, pajatada).

12. Mahtta pol'zuidas orfograficeskijal vajehnikal.

Lugend.

1. Pecatoitut i sel'ktäs kirjutet käzikirjutesiden änelaz lugend (muloizen voden radon tagemba vedand lõumembal materialal). Zavottä här'gata virazitel'nijas lugemaha hudozestvennijad tekstad mitcen tariz intonaçijanke. Opetas i har'gata änelaz lugemaha rafhan kohtas.

2. Har'gata radmaha knigoidenke. Mahtta vaikkuluhu lugeda opendajan käskodme libo icen valicustme muga, miše har'gata valicemha i kirjutamha tekstas nid sijoid, mitced tariz.

3. Mahtta jagada knig castile i lugoile. Mahtta andelta icespei ezipäd luktyd tekstale. Planan tegend.

Har'gata lyudelmaha sanuteses glounijad epizodad, penembad epizodad i sidä, kut hij oma yhtiștet toine toizenke. Teta sanuteses glounijoid gerojid i mahtta andelta hibile elementarnijad harakteristikad (ozutada, mitced hij oma päle kaçta, mi om glounij hidden harakteras, ozutada, kut hiihe kaçub avtor, tuukuida hidden klassovij olend).

4. Mahtta sel'ktäs i eläbusel (virazitel'nijas) muştodme lugeda stihud i ij sured castized hudozestvennijois̄ sanutesispei (prozas).

Pagizuz ij openduz knigoiden lugendaha polin. Ij yhten knigan lugend yhted temadme yhtel i silzo aigal, neniden knigoiden kohtaiduz sidäme, kut hiiş om sanutet yhthine tem (mitcihe teman kyzundoihe polin sanuse knigas, kuverdal pravilnijas, mitcen pol'zan voib antta knig).

Opendajan nevotestme, icen mahtodme knigoiden lugend. Luktes mahtta tehta hiişpei mitced tariz ani lyhudad kirjutesed nuznijois̄ libo tarbhiziş sijoispei.

Kirjutez.

Sel'ged, puhtaz, bask kirjutez, redustamata i jalomb (şipkemb), mi 3 klassas (kumardusenke 70°). Tagemba har'goiteluz sel'ktäs kirjutamha.

Pagizuz i kirjutez kelen kazvatuz.

1. Har'gata i mahtta sanuda luktet knigha, ekskursijaha, tehtud probha i tehtud radho polin.

2. Har'gata i mahtta tehta objasnenij vistavkal şkol'nikoiden radoispei, şkolan praznikal, ekskursijan aigan lähembaizhe şkolha, kolhozha, vistavkale.

3. Otcotoiden sädand tehtud radho polin: çel', plan, materialan valicuz, otcotan sädand, vivodad i tagemba radon ozutez.

4. Mahtta icen vahil sanuda luktet statjan glounij mel' (planadme). Luktyn kirjutez icen vahil.

5. İcen mahtol mahtta kirjutada sanutez—kirjutesid mugomid temoidme (ekskursijoiden tehtes prirodaha libo rad sijohe, konz materialaha polin om jo edelpei pagıştet), kudamed oma vägedme läpsile.

6. Rad siingazetas; kirjaiziden, lozungoiden, kirjutesiden i m. t. kirjutez.

7. Mahtta kirjutada sanutesed luktyd materialadme. Har'goiteldas kirjutada sanutesed icen i rafhan elospei i m. t.

8. Rad kartinaş'tme: mahtta sanelta vivodoidenke i obobşşenijoidenke, mi om kartinaizil (kartinaized krestjanoiden elospei k'repostnijan pravan aigan, rabocijoiden i krestjanoiden elospei edel Oktabr'skijad Sozialisticeskijad revolyçijad, revolyçionnijan borçündan istorijaspei i m. t.). Mahtta ozutada mi voi olda edel i jal'ges sidä, mi om ozutet kartinaizel. Sanutez mugomaha slucajaha polin, kudam koskui sihe, mi om ozutet kartinaizel.

9. Rad vahidenke. Rad opredelenijoidenke (epitetoidenke), sanugam ninga: viher meçaine, rusked zoräine, kåbed kezaine, lehed lehtesud. Mugomiden vahiden nablydaind, kudamed otasoij ij oiktan znacenijanke (metaforad). Mugomiden sanundoiden tegend, kudamiş yks' i sezö vajeh siizuiz oiktas i ij oiktas znacenijas. Vahiden kohtaidusiden nablydaind.

10. Politiceskijad i naucno-tehniceskijad terminad. Hiiden znacenij keles. Tagemba opeta i müşttä uded vepsan kirj kelen terminad (Neçe rad mäneb kaiken aigan). Mahtta tehta tutpiden cel'skohozäistvennijoiden maşinoiden i şkolas pide tabiden priboroiden opisanij.

11. Mahtta kirjutada ij sur' protokol, zajavlenij.

12. Opendajan i şkol'nikoiden hudozestvennij sanuluz.

Grammatik i orfografij.

1. Edel proittyn povtorind grammaticaha polin.

2. Pagin, kyzund i kida sanundad. Hiiden intonaçij i punktuacij.

3. 3-s klassas proittyn povtorind levitet sanundaha polin. Pojasnitel'nijoïden vahiden tediştez, kudamed pojasnäidas pojasnitel'nijoidzo vahid (Miiden kolhoz voomici *sygyz* radow. Mij olimei *rugiz* pyudol). Ningomiden levitet sanundoiden znacenij om sid, miše töudeljaizemba sanuda mel'.

4. Elementarnij tundiştez mugomiden sanundoidenke, kudamed ozutadas käskendan.

5. Elementarnij tundiştez pagin vaihenke. Hänen znacenij i paginaha otlend.

6. Sanundad ij yhten podlezaşşijanke, skazujemijanke i ij yhten yks'sorthizien pojasnitel'nijan vaihenke. Mahtta sel'ktas i eläbusel lugeda ningomad sanundad i mahtta panelta zapätijad yks'sorthizile vahile keskhe, konz hij ij olgoi yhtiştet yhtiştajil. Zapati edel yhtiştajid *a*, *no*. Mahtta panda kaks' tockaş' sanundas edel kerdoicendad i mahtta lugeda ningoine sanund (Miiden meças kazdas ningomad pud: koiv, lep, pedai, hab, kuz' i toized).

7. Elementarnij tundiştez yhtiştet (sloznijan) sanundanke (kahten prostan sanundan yhtiştet yhthe vuomitet yhtiştet (sloznijaha) sanundaha).

8. Prakticeskij elementarnij oiktaha paginan tundiştez.

9. Proittyn povtorind 3 klassas predmetvaihize polin.

10. 3 klassas proittyn povtorind sortvaihize polin. Sortvaihen toizoiteluz sidäme, mitces lugos i mitces känduses siizub se predmetvajeh, kudamenke hän otase.

Sortvaihen kändluz sen predmetvaihenke, kudamenke hän siizub.

11. Lugovaihed. Mahtta lyudelta i erigoitelta sanundas mugomad vahed, kudamed ozutadas predmetoiden lugon libo siizundan. Tundiştez verd i siizund lugovaihidenke. Agjoiden toizoiteluz verd i siizund lugovaihiş sidäme, kut hij oma yhtiştet toiziden clenoidenke sanundas. Lugovaihiden kändluz. Lugovaihiden kirj kelen formad: yks', yhesa, kymne, a ij iks', ihesa, kimne; kahesa, yhesa, a ij kahça, yhça; siicime, a ij siicme. Yhtiştet lugovaihiden formad: yks'tost'kymenz', kaks'tost'kymenz', kuumekyme videnz', a ij yhtenz'tost'kymenz', kahtenz'tost'kymenz', kuumanz'kymnenz' videnz'. Yhtiştet verd i siizund lugovaihiden kändluz.

12. Nimensijasvaihed. 3 klassas proittyn povtorind mez' nimensijasvaihize polin. Mez' nimensijasvaihiden toizoiteluz kändusidme i lugodme, konz hij yhtiştlesoi toiziden vahidenke sanundas. Mez' nimensijasvaihiden kändlusen erasevuittuz' (osobennostid).

13. 3 klassas proittyn povtorind radvaihize polin. Radvaihiden kändluz icepolizes formas. Radvaihiş icepolizes formas mez'-agjoiden pravilnjir kirjutez.

14. Kel'dänd vajeh. Hänen kändluz mehidme i lugoidme.

15. Narecijad. Lyudelta i erigoitelta sanundas mugomad vahed, kudamed ozutadas kut, kus, konz, min täht tegese rad i m. t. i siistas iceze smisladme skazujemijan — radvaihenke (Ra-

bocijoile i krestjanoile *ende löumäi* oli eläda. Miiden mas *nygyde* mäneb uden elon strojind. Lapsed *veslas* astuiba kodih*i comin pajatiba.*)

16. Yhtiştajad. Hiiden znacenij keles.

17. Abuvaihed. Hiiden znacenij keles. Abuvaihen etizi kirjutez sid vaihespei, kudamenke hän siizub.

18. Lizad. Lizoiden yhthez kirjutez vaihidenke, kudamidenke hij siistas.

NEVOND KIRJ

COMA-KIRJUTEZ EZ'MÄIZES KLASSAS.

I. Glounijoiden praviloiden znacenij kirjutades: pravilnij ištund, pravilnij sormiden i käden kistin likkund i m. t.

Glounij kirjutamha opetes om pravilnij lapsen ištund kirjutades i har'gata i mahtta likutelda sormed i käden kist'. Kaik miiden alfavitan bukvad oma, voib sanuda, ij äjis elementoișpei. Jesli škol'nik tediştab nene elementad ani comin — ka siloi hän har'gneb i pravilnijas kirjutamha. Hyväs i kebmäis lugendan täht kirjuteses tariz olda, miše a) bukvoden jonoized mändaiz parallel'nijas i b) hiiden keskustad oldaiz yhtensurteil. Har'gata ningomaha kirjuteshe voib vaiše siloi, konz škol'nik mahtab pravilnijas ištta i ritmanke likutelda käden kistil i sormil.

II. Kirjutesen openduz pravilad.

Jo kirjutesen opendushesei opendajale tegese nevoda lapisle ned elementarnijad pravilad, kudamed tariz pidäda kirjutades.

1. Kirjutades kirjutajale tariz pidäda jougan pohj kogonalaaz kinktäas laval libo partan joug alusel.

2. Tuš tariz pidäda oiktas, rindhil stolaha kosketada ij tariz (tuš tariz pidäda stolaspei 5 sm - n edusel).

3. Pä tariz pidäda ij suren kumardusenke stolahapei, miše voudalaz voiz lugeda kirjutesen. Tariz ištta muga, miše silmiden i pöron agjaizen keskust oliz ij vähemb 25—30 sm. Tariz opetas pidämaha päd lujemba oiktas, kumardusita polhe libo toizhe bokidme i edelespei.

4. Kynambrusid kirjutades ij tariz pidäda stolal, a hij miše oldaiz vähäizel stolan ryunan taga i käden levedusel kirjutajan tuşaspei.

5. Ruckan pöronke pidetas kuumel sormel: piiglol, ez'mäizel i kesk'mäizel sormil. Tariz, miše kaik kuume sormed oldaiz pokoinijas i vähäizel kovertet i, miše ij surdutada sormid, ij lujas kingitada ruckad pöronke.

Ez'mäine sor'm tariz pidäda ruckan päl, kesk'mäine pidoiteleb hänt oiktaspei, a piigol—huraspei. Lopuil kahtel sormel cagalil i nimetomal sormel—pidoitelese kist', cagal' i nimetoi kebmästi kosketadas bumagaha i mändas häntme. Ruckan agj tariz pidäda oiktan uugan kohtas.

6. Tetrat' panese kirjutajan kesk' rindhan kohtha muga, miše tetratin oiged soum oliz ylemba hurad soumad.

III. Kirjutand radod ezi har'goitusiden aigan i hiiden znacenij kirjutez tehnikan kazvatuses.

1. Ice kirjutez process om mugoi: bukviden jonoized kirjutasoi muga, miše koverdeldas i oigendeldas sormed, kudamil pidäse ruck, strock vedase huraspei oiktaha uugvar den i kistin likutesel, kudam pidöitelese cagalil i nimetomal sormel.

Kaik nene radod hot' i oma ani prostad, no lapsed hiihe har'gatas löumas, i osobijas siloi, konz kirjutez zavodiše kogonaiziş bukvișpei.

Viga neçis om sid, miše lapsile yhtel i silzo aigal tehlesse odol'dä yhtnägoi ij yhted löumust: lattä icen iştund, kaçta, kut om tetrat', kut pidäse ruck, kut ratas sormed, kist i uugvarz' i sidzo kirjutada suusem tunmatoi bukv. Kirjutandan ezi har'goituz radod äjal kebmetas şkol'nikan radon i abutadas har'gata kirjutamha pravilnijas i sel'ktäs (Har'goitusiden porätk kaçu programmas).

Nene har'goitused tariz tehlesta muga: a) opendai nevob min täht i mitte om har'goituz, b) opendai ozutab, kut mäneb jalg' jal'geti sormiden, kistin i uugvarden likutelend, kudam (jalg' jäl'geti likutelend) tariz neniden har'goitusiden täht, ç) şkol'nikad kirjutadas kiruht'mata, miše har'gata pravilnijas likutelmaha kät, c) opendai ladleb homaitud ij pravilnostid i e) şkol'nikad kirjutadas opendajan lugodme (sanugam, yks', kak's i m. t.).

Ningomad har'goitused tariz tehlesta ij vaiše kirjutesen ezi har'goitusen aigan, no kaiken voden ez'mäizes klassas i toizes klassas. Nene har'goitused oma hyväd sormiden gimnastikan täht.

Kaikutcel kirjutez urokal har'goitusiden täht andase ij enam bad 5 minutad.

IV. Bukviden i vaihiden kirjutez klassas.

Bukviden i vaihiden kirjutez tariz vedada yhtes senke, kut hij andasoi kirjha openduz urokoil. No sen täht, miše bukvad kirjutesel oldaiz pravilnijad, opendajale tariz ani comin nevoda i ozutada, kut kirjutase anttud bukv, mitciş castışpei hän om, mi kirjutase ez'mäi, mi jal'ges sidä, kuspeı tariz zavottä, kus voumita, kut yhtištada yks' jonoine toizenke, kut yhtištada yks' bukv toizenke i m. t. Nevodes, kut kirjutasoi bukvan erizelized elementad, bukvad i vaihed opendajale tariz neće kaik kirjutada klassan loudale sel'ktäs, jaredas i comas (baskas).

Ozutamei bukviden i vaihiden kirjutez opendusen primerniyan planan: a) opendai kirjutab loudale vaihen, kudam opendase, b) jagab neçen vaihen bukvile i kirjutab loudale, c) jagab kaikutcen bukvan elementoile i kirjutab hiid loudale, c) erigoitab ned elementad i bukvad, kudamiden kirjutest şkol'nikad ij opetet, e) lapsed jal'g jal'geti har'gatas kirjutamha nenid elementoid i bukvid. Lapsed kirjutadas nene vaihen elementad i vaihen, opendai ladleb individual'nijad oşipkad tetratiş. Jal'ges ladindad lapsed kirjutadas vöл yhten strockan.

Erizeliziden elementoiden i bukviden kirjutest ij tariz vedada pitkha — ij enambad mi 3 strockaizin kaikuttuşt'. Tagemba, sidäme, kut vahvetas har'gnendad, ningomiden har'goitusiden vedandan voib poleta muga, miše edelezzo zavottä kirjutada kogonaizil bukvil.

Ez'mäi şkol'nikoile elementad i vaihed tariz kirjutada kiruht'mata, a sid, konz hij oma har'ganuded pravilnijas kirjutamaha, voib kirjutaşkata vähäizin şipkemba.

RADOD COMA - KIRJUTESTME TOIZES KLASSAS.

Ez'mäine i mi vaznijemb rad coma - kirjutestme toizes klassas — opeta şkol'nikoid pravilnijas kirjutamha sured bukvad, vahveta (lujeta) kirjuteshe har'gnendad, kudamed proidiba ez'mäizes klassas i zavottä ladelta individual'nijad ij pravilnostid, kudamed tehtas kirjutesen ij sel'ktäks i telustadas lugendale. Ij pravilnostid voidas olda ningomad: a) konz iile kingitest libo om jalos sur' kingitez glounijembis bukvan jonoisiş, b) ij ruun kingitez (kingitesen lujenduz keskel libo agjoiş), c) ij yhtensurced keskustad glounijoil bukviden jonoizil, c) äjal kaid libo leved kirjutez, e) lişnijoiden kuukuiziden, petläiziden i m. t. kirjutez, kudamed löumenzoittas kirjutesen i telustadas lugeda i d) ij yhtevuitte jonoiziden kumarduz libo hiiden kumarduz tagazepei.

Radod coma - kirjutestme zavodișoi ezi har'goituz radoispei Jal'ges neçidä mäneşkandeb elementoiden, bukviden i vahiden kirjutez povtorordan täht muga, kut ozutet programmas (kebmäspei löumembaha).

Coma-kirjutez urokoil otasoi mugomad vahed, miše bukviş, kudamışpei oma nene vahed, oldaiz ned elementad, kudamid kirjutamha şkol'nikoile tariz har'gata neçil kerdal.

Ez'mäi şkol'nikad kirjutadas hillästi, a sid, konz jo har'gatas bukviden elementoid, bukvid i vahid kirjutamha, kirjutez mäneşkandeb şipkemba.

Jal'ges sidä, konz şkol'nikad openzihezoi kirjutamha kaiken alfavitän pened i sured bukvad, kirjutaşkatas kogonaized sa-nundad, sanutesed i m. t. kaikid orfografijan praviloidme.

KIRJUTEZ KUUMANDES I NELLÄNDES KLASSOIS.

Programmas ij sanude osobijohe radoihe polin coma-kirjutestme 3 i 4 klassois. No opendajale tariz kaikan kaçta — kut şkol'nik kirjutab, ozutelta i ladelta ij pravilnostid hänen kirjuteses. Paksumba olleb 3-n 4-n klassan şkol'nikoiden kirjuteses kumarduz hurha polhe i ij yhtuine korktuz' bukviş. Rad om sid, miše şkol'nikad neçil aigal kirjutaşkatas kahten lineikan sijas yhted lineikadme. Osobijoid praviloid sidäme, kut tariz kirjutaşkata kahten lineikan sijas yhted lineikadme, iile. Opendajale tariz kaçta se, miše şkol'nikoiden kirjutez iliz henomb 3 mm i bukviden korktuz' oliz yhtuine ij suren kumardusenke oiktaha 70°.

PROGRAMM

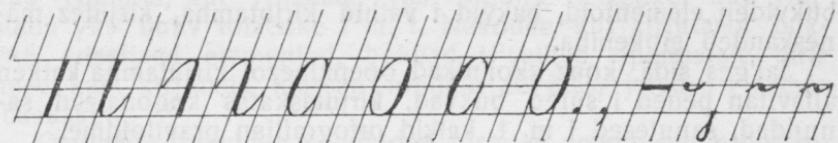
EZ'MÄINE KLASS

1. Ez'mäized har'goitelused kirjutamha kumardusenke 70° (kaçu bukvarış tekstad käzikirjutesel).

2. Har'goitesed pravilnijas iştta kirjutades. Mahtta pravilnijas pidäda tetrat', ruck i karandış. Mahtta pravilnijas pidäda icen tuş, käded, jougad, sormed, a mugazo mahtta pidäda cernilad i suşilk.

3. Ezi kirjutand radod, miše har'goitada sormed, käzi i silm kirjuteshe: bumblekahil jonoizil kirjutez huraspei oiktaha kebmil hoikil jonoizil, a mugazo sihe i toizhe polhe, miše roskok-tä uugvarz'. Piiglon, ez'mäizen i kesk'mäizen sormiden kover-deluz i oigendeluz, sormiden roskokindan täht hoikil strihuizil kirjutez kämnel kubaidoitmata; ningizo kirjutez ruunan kingitesenke, vertikal'nijoiden ovaloiden kirjutez oiktaspei hurha i huraspei oiktaha, ez'mäi kingiteseta, a sid kingitesenke.

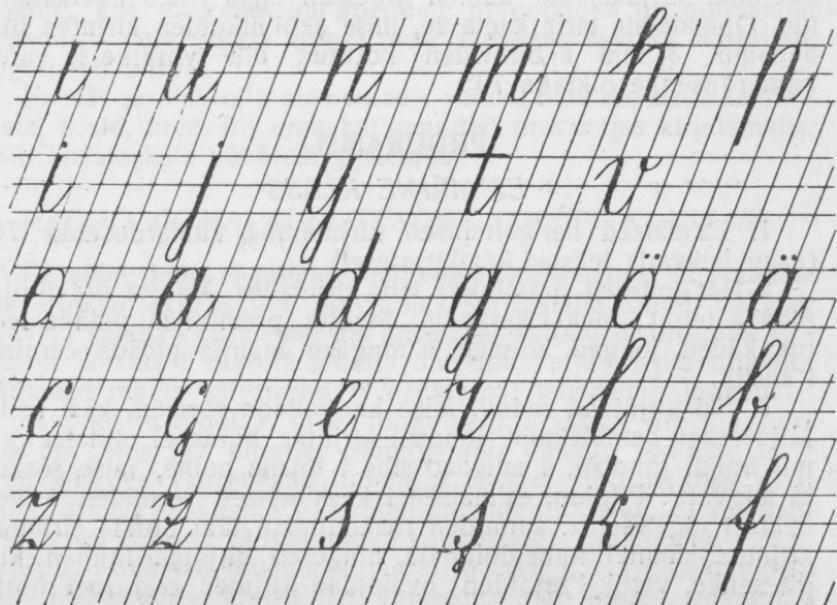
4. Sen tediştuz, mitciş jonoizişpei oma strocnijad bukvad i çifrad. Bukviden glounijemba elementad: oiged kaluine (jonoine), kaluine kehkerdusenke alahan, kehkerdusenke ylähan i alahan, jono polelaz oval, kingitesenke huras poles, jono polelaz oval, kingitesenke oiktas poles, oval. Bukviden liza elemendat: tockaine, zapäti, jonoine, petläine, suum', lainiz jonod. (Ris. №1).

5. Ez'mäine strocnijoiden bukviden grupp, kudames om oiged kaluine, kaluine kehkerdusenke ylähan, kehkerdusenke alahan: i, u, n, m, h, p.

Toine strocnijoiden bukviden grupp om mugomışzo jonoizişpei, kut i ez'mäine, no hänehe oma lizatud tockaine, jonoine poikhez, petläine: i, j, y, t, v.

Kuumanz' strocnijoiden bukviden grupp om ovaloispei i liza znamoidenke: o, a, d, g, ö, ä.

Nellänz' strocnijoiden bukviden grupp om polelaz ovaloispei huras poles i liza znamoidenke: c, ç, e, r, l, b.

Videnz' strocnijoiden bukviden grupp om ovaloispei oik-taha, yhtištet jonoispei i liza znamoidenke: z, z, s, ş, k, f. (Ris. № 2).

6. Sured bukvad. Ez'mäine suriden bukviden grupp, kudamed äjal kosktas penihe bukvihe; Vv, Cc, Çç, Jj, Kk, Ss, (Şş) Oo (Öö), Uu, Yy, Zz, Zz..

Toine suriden buvkiden grupp, kudamed vähembal kosktas penihe, bukvoihe: Aa, Bb, Dd, Hh, Ll, Rr, Mm, Nn, Pp, Gg, Tt, Ii, Ee, Ff.

TOINE KLASS

Tagemba har'goiteldas pravilnijas iştmaha kirjutesen aigan, pravilnijas pidämaha tetratid, ruckad, cerniloid i suškad.

1. Şipkemb kirjutez kahted lineikadme (6 mm) 70° n kumardusenke. Ladelta ij pravilnj iştund i ruckan pidänd pöronke.

2. Ezi har'goitesed sormiden i silmän roskodindan täht i uziden bukv elementoiden opendusen täht; ez'mäizen openduz voden kirjutez har'goitusiden kirjutand.

Kebmästi yhtel vedatesel nell'soumnikoiden kirjutez sormiden i kaiken kistin roskodindan täht (gorizontal'nijad nell'soumnikan poled kirjutasoi vähäisel pöngolaz ylähakspei). Lain-hekahiden linijoiden kirjutez.

3. Peniden bukviden kirjutez (ez'mäizen klassan materialan povtorind).

4. Suriden bukviden kirjutez (enambalaz löumad kirjutesen täht).

Ez'mäine suriden bukviden grupp, kudames osnovnijan elementan linneb jono kehkerdusenke ylähan i alahan: U, Y, M, N, A.

Toine suriden bukviden grupp, kudames osnovnijan elementan om oval i polelaz oval: O, (Ö), C, Ç, E.

Kuumanz' suriden bukviden grupp, kudames osnovnijan elementan oma koverad lainiz jonod: I, J, S, Ş, T, V, P, R, L, H, K, D, B, G, F.

Nellänz' suriden bukviden grupp, kudames osnovnijan elementan oma oiktad i lainiz jonod: Z, Z.

5. Niden şkol'nikoidenke, kudamed ij pravilnijas i sel'ktäs kirjutagoi, tehelta osobijad har'goituz radod, sanugam, udhez kirjutelda kogonaized vaihed, sloganad, bukvad libo hiiden elementad.

Coma-kirjutez radole otase rodnijan kelen urokoişpei yks' urok nedaliş. Ez'mäizes klassas ez'mäizel voz' polel nene radod mändas yhtes radonke bukvaridme 3—4 kerdad nedaliş 10 min. ez'mäizel voz' nelländesel, 15 minutasei toizel. Toizel voz' polel ez'mäizes klassas i toizes klassas coma-kirjutez radod mändas kaks' kerdad nedaliş, min täht otase pol' urokad kaikutcele coma-kirjutez radole vepsan kelen urokoişpei.

Ответственный редактор *Ф. Андреев*.
Технический редактор *А. Тосс*.

Сдано в набор 11/X 1937 г.
Формат бумаги 84×108 см.

Сдано в набор 11/X 1937 г. Подписано к печати 16/XII-37 г.
Формат бумаги 84 \times 108 см. У-7 Учпедгиз № 9377. Леноблагорит № 6480.
Заказ № 2356. Тираж 700 экз. Печ. листов 13 $\frac{1}{4}$. Уч. авт. лист. 1,62.
Бум. листов 47 $\frac{1}{10}$ (83,500 экз. в 1 бум. листе). Бумага Вишерской фабрики.

Типография „Коминтерн“. Ленинград, Красная, 1.

й фабрики.

AKT No. 8

Ради, А.

—|Вепск
—|2-5

Цена 15 коп.

Л00051

ПРОГРАММА
ДЛЯ ВЕПССКОЙ
НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ
